Rozdział 4

DOBRA ZIEMSKIE NALEŻĄCE DO KUCHAR KOŚCIELNYCH NA PRZESTRZENI MINIONYCH WIEKÓW

Ziemia i obszar (terytorium) na początku obejmował około 2500 mórg. Były to tereny dzisiejszych wsi Kuchary, Święcia, Broniki, Franki, Trójka – (Chonatki – Nowiny). W XIII w. odłączono wsie Święcia i Broniki jako samodzielne wsie z obszarem 1180 mórg i nadano je klasztorowi cystersów w Lądzie, a w dobrach ziemskich Kuchary pozostało 1320 mórg jako własność szlachecka.

W drodze wyjaśnienia – obszar ziemski w Kucharach mający 2500 mórg użytkowano, obsiewano znacznie mniejszy, pozostały teren to lasy łąki i nieużytki, ziemie uprawną użytkowano na przemian, tzw. trójpolówka. Dlatego w dawnych opisach podani są właściciele posiadający 3-5-8 łanów ziemi miary staropolskiej uprawianej i obsiewanej.

W najstarszym opisie z 1507 r. dziedzic Piotr Grodziecki posiadał 3 łany ziemi, 2 zagrodników, komornika i rzemieślnika. Następnie w 1618 r. wieś z dworem miała 5 łanów ziemi uprawnej, 4 komorników, 2 zagrodników, 1 rybaka, rzemieślnika i koło młyńskie[6].

Kolejna grupa materiałów archiwalnych odzwierciedlających wielowątkową przeszłość Kuchar Kościelnych i ich dobra, to tzw. tabele podatkowe. Rejestry podatkowe z 1579 oraz 1618 r. doczekały się publikacji i były dziełem A. Pawińskiego oraz A. J. Parczewskiego. Liczbę dymów w 1629 r. podaje tabela podymnego powiatu konińskiego z lat 1629-1630. Znane są także wykazy podymnego z około 1710, 1788, 1789 r. oraz tzw. dymów samorolnych z 1789 r. Na podstawie tabel podatkowych możemy śledzić zmiany w krajobrazie kulturowym (zabudowie) interesujących nas wsi należących do parafii Kuchary Kościelne.

W 1701 r. we wsi znajdował się dwór, karczma i powozownia, kuźnia należąca do dworu, wiatrak i koło młyńskie, budynki gospodarcze. W tym krótkim omówieniu źródeł nie może zabraknąć inwentarzy gospodarczych, z których większość zachowała się w postaci oblat włączonych do ksiąg sądowych grodu

[6] *Rejestr poborowy województw kaliskiego 1618-1620*, wyd. A. J. Parczewski, Warszawa 1879, s. 113-114

konińskiego. Ich wykaz sporządziła W. Maciejewska wraz z gronem współpracowników. Część z nich wykorzystano w niniejszym opracowaniu[7].

Opublikowana Tabela podymnego z 1788 r. uwzględnia tylko niektóre z wsi położonych w granicach parafii Kuchary Kościelne. Liczbę Dymów w poszczególnych miejscowościach zestawiono w poniższej tabeli.

Tab. 1 Liczba dymów we wsiach parafii Kuchary Kościelne w 1788 r. [3]

Miejscowość	Liczba dymów
Czyżew	10 – Magazin, s. 72(93);
Kuchary Kościelne	19 – Magazin, s.82(94);
Zarzewek	8 – Magazin, s. 82(95);
Świecia	18 – Magazin, s. 84(97);
Główiew	19 – Magazin, s. 84(97);
Broniki (uwzględniono wraz z wsią Świecia.)	Brak danych – Magazin, passim;

Z roku 1790 pochodzi tabela *zsypki dymów samorolnych* powiatu konińskiego, która uwzględnia wsie parafii Kuchary.

Z 26 maja 1704 r. pochodzi jeden z najdokładniejszych inwentarzy Kuchar Cerkiewnych spisany po śmierci Rafała Tomickiego na życzenie wdowy Marianny z Mycielskich Tomickiej – spadkobierczyni na dobrach Kuchary Cerkiewne. Inwentarz rozpoczyna opis nowego dworu z izbą wielką, w której było 6 okien, pokojem z 1 oknem, izbą kuchenną z piecem dobrym, spiżarnią, kolejnym pokojem z pokojem i kominkiem, pokojem większym z 4 oknami. Przy dworze wznosiły się zabudowania gospodarcze: stajnia stara z dwoma sypialniami, spichrz nowy dwupiętrowy, owczarnia, 2 stodoły, obora z 3 chlewami, a w 4 trzymano owce. Folwark to budynek, w którym była izba z oknami, komorą. Przy nim wznosiła się wielka stodoła z dwoma bojowiskami oraz mielcuch.

We wsi zamieszkiwali chłopi pańszczyźniani, zakwalifikowani do kategorii kmieci: Rys, Januszek, Janusz Cieślak, Nowak, Grabek, Siwiec, Wojciech, Puszcz oraz Błach. Do kategorii chałupników zaliczono Krawca, Mariasza, Mikołaja, Kałużnego, Rusinka, Jędrasa, Kujawę, Wojciecha oraz 4 innych, którzy byli zobowiązani do odrabiania pańszczyzny pieszej. Byli to Mas, Janek, Opola oraz Rusin. W Kucharach Cerkiewnych (Kościelnych) zamieszkiwało także 7 komornic, gościnny, rzemieślnik Kowal i Cieśla. Ci dwaj ostatni posiadali statki pańskie, czyli sprzęty należące do właściciela wsi.

[7] *Katalog inwentarzy dóbr szlacheckich dawnej Rzeczypospolitej*, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1959, s. 259. Wydawnictwo podaje inwentarze Kuchar Borowych, Kuchar Kościelnych, dóbr Kuchar (np. Wardężyn należący do Kuchar Borowych) oraz Kuchar w dawnym powiecie kaliskim.

Inwentarz dokładnie wymienia liczbę hodowanych zwierząt, drobiu. Podaje także zobowiązania pańszczyźniane mieszkańców wobec dziedzica. W Kucharach była duża hodowla owiec z trzema owczarniami.

Dokument z 1827 r. opisuje Kuchary z posiadłościami ziemskimi folwarków Franki i Chonatki oraz z podlegającymi wsiami Święcia, Broniki i Chonatki, a obszar ziemski wynosi 1320 mórg, w tym folwark Kuchary 726 mórg. Do folwarku Franki należy: 386 mórg, 5 budynków murowanych, wiatrak, pokłady torfu i owczarnia, a do wsi Chonatki: osad 14 z gruntem, 41 mórg i folwark 167 mórg. Kuchary – wieś składa się z: 12 domów, 156 mieszkańców, gruntu w części pszennego, części żytniego i płodozmianu 14 polowego.

W 1836 r. Józef Gałczyński był współwłaścicielem młyna i dzierżawcą ziemi w Zarzewku. Młyn znajdował się na przepływie Strugi Zarzewskiej, przebudowany na początku XX w. jako młyn motorowo-wodny, był czynny jeszcze w czasie II wojny światowej.

Następny opis z 1876 r. przedstawia Kuchary w powiecie konińskim, gminie Dąbroszyn, leżące 11 wiorst na południowy zachód od Konina, a od drogi Konin – Kalisz 2,5 wiorst. Wieś miała 200 mieszkańców, 19 budynków murowanych, 4 z drewna, wiatrak, owczarnie, pokłady torfu (Żurawin) obszar ziemski 1320 mórg. Około 1895-1901r. przeprowadzono melioracje gruntów folwarcznych w ilości 150 mórg, pogłębiono stawy rybne i wykopano kilka rowów odprowadzających nadmiar wody.

W 1905 r. dziedzic Zygmunt Wichliński jako ziemianin posiadał 560 mórg i 240 prętów ziemi uprawnej, grunty folwarczne, dwór i zabudowania gospodarcze, które były zadbane i w dobrej kondycji. W 1906 r. w związku ze zmieniającą się sytuacją gospodarczą w Polsce rozparcelowano ziemię folwarczną włościanom.

W okresie międzywojennym w Kucharach zostało wywierconych kilka źródeł wodnych, z których po dziś dzień wytryskuje woda źródlana zdatna do picia. W 1927 r. wybudowano nowy most drewniany na strudze między Kucharami a Święcią, który od niepamiętnych czasów był sporem pomiędzy tymi wsiami, a szczególnie z mieszkańcami pochodzenia niemieckiego. W czasie II wojny światowej wysiedlono prawie wszystkich gospodarzy ze swoich gospodarstw w Kucharach Kościelnych i okolicznych wsiach, a na ich gospodarstwach osiedlili się Niemcy (Beseraby ze wschodniej Europy i kilku Niemców ze wsi Święcia).

Czasy powojenne dla mieszkańców wsi były bardzo ciężkie. Gospodarze za niewielką zapłatę musieli oddawać państwu kontyngenty złożone ze zboża i żywca, chłopi byli prześladowani nazywano ich kułakami.

W 1946 r. Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Warszawie upomniało się o zaległy dług, który powstał w 1906 r. po wykupieniu przez chłopów ziemi z rozparcelowanego majątku w Kucharach. Dług obciążający hipoteki był niespłacony, a ostateczny termin spłaty był do połowy 1939 r. Chłopi zebrawszy wyznaczoną sumę pieniędzy (5949zł) w 1946 r. zawieźli ją do Warszawy. W delegacji byli ks. Kazimierz Rakowski i Józef Sobczak. Po wojnie w 1954 r.

została utworzona Gromadzka Rada Narodowa, która istniała do 1961 r. Gromada Kuchary Kościelne w gminie Dąbroszyn, do ktorej należały wsie: Kuchary, Święcia, Czyżew, Broniki, Franki, Zarzew, Zarzewek i Trójka. Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej miało swoją siedzibe w domu państwa Sobczaków, w pomieszczeniach po byłych salach lekcyjnych szkoły podstawowej. W Kucharach było także kółko rolnicze (ciągniki i maszyny rolnicze), później przeniesione do nowo wybudowanej bazy w Święci.

W 1957 r. została doprowadzona linia elektryczna do Kuchar i sąsiednich wsi, a w 1970 r. pobudowano nową szkołę, zbudowano utwardzoną drogę łączącą Kuchary z Koninem i Rychwałem. W 1987 r. we wsi podłączono wodę do wszystkich gospodarstw z ujęcia wodnego w Rozalinie. Następną bardzo ważną inwestycją w 1998 r. było doprowadzenie sieci telefonicznej do wszystkich posesji w Kucharach i w gminie Rychwał.

Dawniej we wsi większość zabudowań było glinianych i drewnianych pokrytych słomą, które spłonęły z różnych przyczyn w latach siedemdziesiątych. Spaliły się prawie wszystkie stare zabudowania, a na ich miejscu pobudowano z cegły i innych materiałów nowe domy, obory, stodoły pokryte blachą lub eternitem.

Obecnie do ważniejszych budynków w Kucharach należą: kościół, szkoła, remiza OSP, sklep, poczta i plebania. We wsi są też małe zakłady, które prowadzą działalność gospodarczą (mechanika samochodowa, zakład drzewny i mały bar).

Historię wsi w XX w. tworzyli sołtysi oraz mieszkańcy zasłużeni dla środowiska lokalnego w Kucharach Kościelnych: Sakowski Franciszek, Operacz Józef, Król Józef, ks. St. Małachowski, Sakowski Edward, Kowalski Eugeniusz, Kowalski Marek, Sobczak Józef – nauczyciel, Wojnicki Jan – organista, Czerniejewski Stanisław – nauczyciel, Bachera Jan – prezes OSP, radny gm. Rychwał, Król Jan – rzeźnik (przed wojną, właściciel sklepu, podstarszy Cechu Rzemiosł Różnych i radny powiatu konińskiego). W okresie międzywojennym to w domu Jana Króla toczyło się życie kulturalne i towarzyskie wsi, odbywały się zebrania wiejskie, zebrania OSP, była także sala lekcyjna szkoły podstawowej i sklep spożywczy, a po wojnie była poczta.

Należy też pamiętać o mieszkańcach z Kuchar Kościelnych, którzy z rożnych przyczyn wyprowadzili się w kraj i świat daleki. Niektórzy z nich to prawdziwi polscy patrioci, *„którzy wdarli się na szczyt pięknej Kaliopy gdzie dotychczas nie było kucharskiej stopy"*(parafraza J. Kochanowskiego).

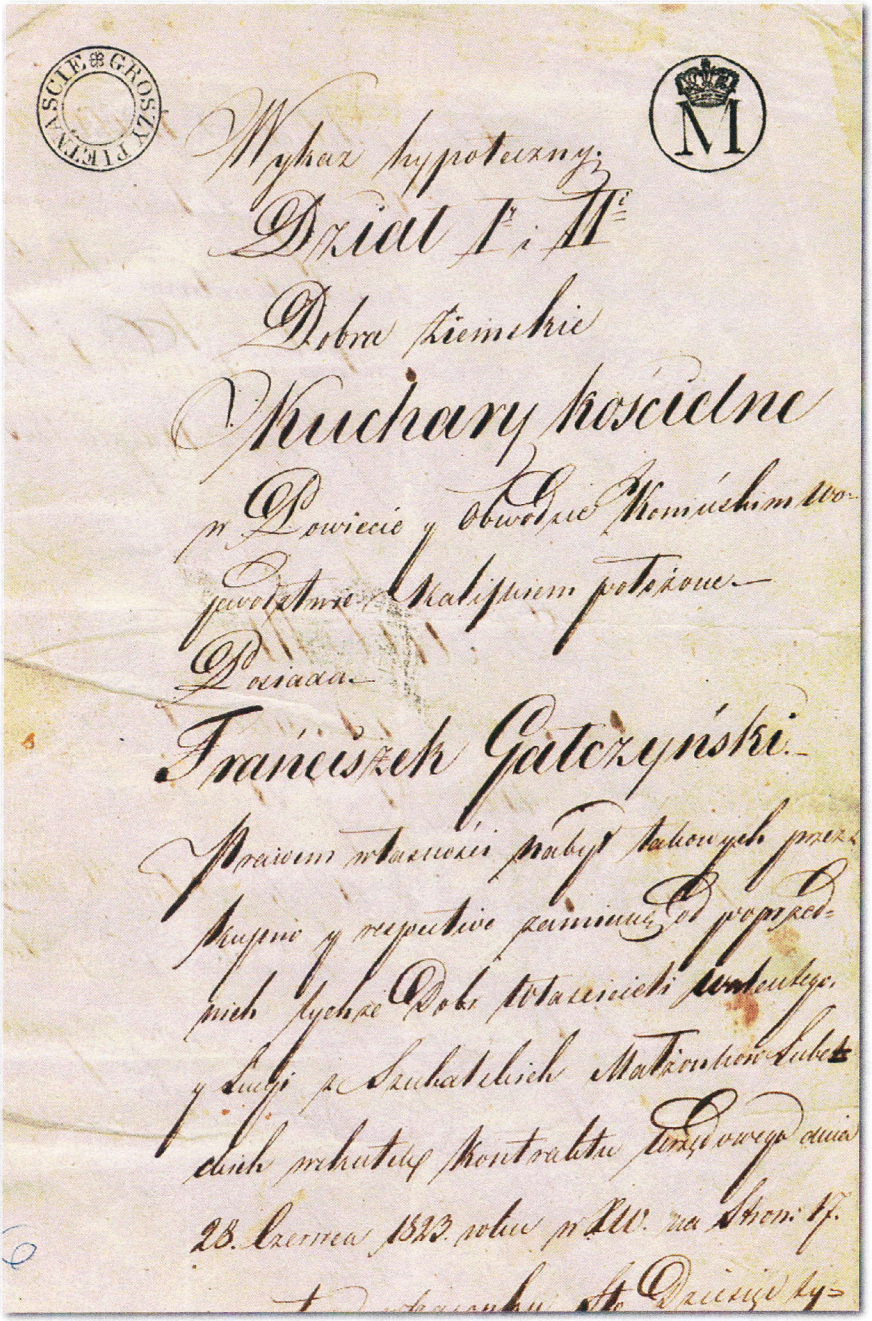

Akt własności Kuchar Kościelnych rodu Gałczyńskich